

UNIVERSUL LITERAR

Supt conducerea D-lui N. IORGA

Biserica Sfintul Teodor din Iasi

INVIERI CRITICE

de N. IORGA

O anume școală literară, hrănită din subvenții ministeriale acordate celei mai comode „culturi”, își caută un razim și, cum nu-l poate găsi în ideile și mai ales în talentul celor cari o sprijină și-i poartă steagul, aleargă la istoria literaturii românești și scoate de acolo numele, de sigur respectabil și respectat, al lui Titu Maiorescu.

Opera profesorului bucureștean ar fi un îndreptariu veșnic. Prin el s'au dat tablele legii. Iar înțelesul poveștelor cuprinse în aceste table e ușor de înțeles și de urmat: ca să înțelegi literatura, lucru în afară de lume, pentru că e mai presus de dînsa, desfă-o de toate legăturile cu pămîntul și cu oamenii, ridic-o sus în albastrul curat al teoriilor neprihănite, pune-o în fața decalogului estetic, judec-o pe ea în sine însăși după preceptele care în ele înseși sînt.

Are vre-un rost această recomandație?

Cred că nu, și anume pentru două motive, și acestea foarte ușor de înțeles.

Titu Maiorescu n'a descoperit nimic, n'a vrut să descopere nimic și-și va fi ris în taină de toți aceia cari, în jurul lui sau mai departe, aveau dulcea și înșelătoarea iluzie că au descoperit, că sînt născuți chiar pentru a descoperi. Om foarte cult, absolut apusean prin creștere și prin legături, a avut cultul clarității și al logicei. Prin stăpînirea unui ales simț critic, asupra căruia nu se poate argumenta, prin solida lui judecată de fiu de dascăl și nepot de țeran din Maiarii vre-unui oraș ardelean, a adus el marele serviciu de a înlătura pretenții, înveșmîntate tot așa de solemn ca și pretențiile celor ce se țin azi de cordoanele sicriului său ca singur sprijin în viață.

Dar cu aceste mari însușiri, el și cei mai mulți dintre contemporanii lui, întrecuți fără măsură de Eminescu tocmai fiindcă nu-i lipsia lui ceia ce lor li-a lipsit, el, zic, n'avea niciun simț al trecutului nostru nicio noțiune clară a dezvoltării vieții noastre naționale, pe care n'o prețuia, într'o cultură necunoscută lui și, tot așa, niciun contact cu realitățile vieții poporului său. De aceea el argumenta în golul propriei sale informații. Și i se întimpla să acopere cu despreț, prefăcut sau real, — mai mult prefăcut —, acest gol.

Astăzi însă trăim în dubla revelație: istorică și populară. Ele domină tot cugetul nostru.

Ne învățăm pe cîți am învățat și știm ceva mireazma dulce din urmă, calda aburire din prejur. Nu putem face raționamente reci, nici împleni șiraguri de deducții din ceia ce este însăși inima și viața noastră. O uriașă orchestrație, în care e și sentiment și instinct, ne împiedecă de a urmări țîngănitul diapasonului după care am avea să urmăm; ba ni se întimplă că zîmbim de bagheta naivului capelmaistru, care, în loc să se uite la zbuciumul nostru, se zgîiește, încîntat de dînsul, la liniuțele și puchiței de pe portativ.

Maiorescu a îndeplinit un lucru: o misiune. Misiunile sînt însă în timp și cer o individualitate. Și, cum timpurile nu se întorc și individualitățile nu se repetă, misiunile nu se pot plagia.

GALBENII

XVII

Zmeul

*Cu cit era mai sus, cu-atit mai mult
Iml amintia povestea de demult
A zmeului ce intră pe furis
Să fure din grădină mere coapte
Păzite de Domniță 'n miez de noapte.*

*Smuncindu-și coada lui șerpuitoare,
Batut de vînt, se legăna cornuș...
In loc de gură avea sbrntitoare.
Cu minile-amindouă îl țineam
De sfoară să nu-mi scape. Li simțiam
Minia după cum trăgea de sfoară.*

*Răvașe potrivite-i trimiteam
Pe sfoară, sus; iar vîntul le purta
Ca un postaș — răvașele trimise
Anume pentru zmeu cu slove scrise.
Răvașul, pus pe drum alinător,
Părea o rîndunică dusă 'n sbor.
In urma lui un pîlc de rînduneli
Se alungau certîndu-se 'ntre ele.*

De se 'ntefia furtuna uneori,
 Tipind din ale trăsnetelor goarne
 Nepotolită zmeul să-mi răstoarne,
 Roia în mine roiul de fiori,
 Căci îl prindea cu brat de foc furtuna
 Și 'n nuc îl agăța ca totdeauna.

Volbură Poiană

Ospățul lui Neron

(Fragment din actul al V-lea al lui **Britannicus**
 de J. Racine).

Tradus de D. Nanu

FIGURAȚIA

(În fund, la stînga, soldații pazes pe ultima treaptă de sus a unei scări urcînd în sala banchetului care se vede numai în profil, pe trei zferturi, în culise. Intrarea prin colonade dorice.

I. De la versul 3 „Și-a invitat prieteni, curteni aleși să vie” încep să curgă prin fund invitații, tineri, femei încununati cu coroane de trandafiri pe cap. Senatori și alți demnitari în vîrstă, în ținute mai severe. La versul 79 zis de Britannicus, în scenă: „În strigătele acelea de chef și veselie” se aude o rumoare veselă „Evohe! evohe!”, acorduri de flaute și instrumente de coarde.

II) La versul 128 spus de Agripina: „Credeam că-i ziua urei și ea era a milei” se înorăște o rumoare simțită și o parte din invitați părăsesc sala banchetului speriați, coborînd treptele în neorîndu ală și ies pe dreapta discutînd cu animație moartea lui Britannicus, la care asistaseră.

Argumentul: Neron a căutat, cedînd sfaturilor curteanului Narcis, să scape, prin otravă, de fratele său vitreg Britannicus, al cărui tron îl uzurpase. E cel dintău pas al crimelor sale, despărțindu se de o viață care până atunci, dase cele mai frumoase nădejdi de viitor).

SCENA I-a

Iunia, Britannicus
 Iunia

*Greșit îi judeci, Doamne, de-î judeci după tine!
 Nu! Pasul vostru drumuri deosebite ține.*

(Ferindu se cu pre-auțiune de invizibili spioni)

*Abia cunosc pe Neron și curtea lui, de-o zi,
 Dar, dac'ar fi pe față să spun ce cred, — aci
 E multă depărtare din gînd pîn' la cuvinte,
 Iar inima și gura n'au tot aceeași minte.
 Trădărea e o aulce aistrație de som, —
 Nu! adăpost aceea nu este pentru noi!*

Britannicus

*Dar fie el prieten ori sincer, ori fățarnic,
 De ce te temi de Neron? El nu se teme amarnic?
 Nu, nu! — Nu'ncearcă dînsul prin josnic atentat
 S'asmută împotriva-i și plebe și senat.
 Ce zic? își recunoaște călcările-i de tege.
 S'a 'mpărtășit lui Narcis, că rădă înțelege.
 Ah! Să-ti fi spus el însuși. Stăpîna pînă undă...*

D. NANU

Iunia (tăindu-i vorba)

*De Narcis tocmai, Doamne, poți tu cumva
 răspunde?*

Britannicus

Și pentru ce m'aș teme? E el vicleană față?

Iunia

*Dar ce știu eu? E vorba de scumpa ta viață!
 Ce văd, ce simt, nu-mi place. Toți par vinduți,
 mă tem..*

*Neron mă paște parcă din urmă, c'un blestem.
 O neagră presimțire de nu știu unde-mi vine.
 Tu pleci: regret... dar n'aș vrea să pleci
 de lingă mine.*

*Vai! dacă pacea asta ce-atit ne 'ncintă-acum,
 Încopere vre o cursă anume 'ntinsă 'n drum?
 Dacă Neron, de ciudă că ne-am unit cărarea
 Aiese noaptea asta s'ascundă răsbunarea?
 Dacă și-ascut ei fierul cu care te lovesc?
 Oh! dacă i ceasul ulim în care îți mai vorbesc?
 Ah! Prințe...*

Britannicus

*Pîngi iubito! o! scumpa mea comoară!
 Deci, pîn'acolo gîndul de mine te'nhoară?
 Cum, Doamnă, tocma'n ziua cînd, pîn de-a lui
 mării,
 Vrea Neron să te-orbească de-atilea străluciri,
 Cînd tot mă părăsește și numai lui se'nchină,
 Preferi cu mine umbra și tași a lui lumină?
 Cum! tocma'n ziua aceasta, și'ntr'un palat așa,*

Răspingi o 'mpărăție și plîngi de mila mea?
 Dar șterge-aceste lacrimi iubita mea.—adio...
 Mă'ntorc și toată grija ce-o ai, vei părăsi-o.
 De-aș mai rămîne încă, aș da de bănuț.
 Mă duc, și plin mi-e gîndul de chipul tău iubit!
 In strigătele-acelea de chef și vesele
 Cu ochi'nchiși. eu nu vreau vorbi decît doar ție!
 Adio...

Iunia

Printe!

Britanicus

Doamnă, nu pot să mai rămîi.

Iunia (rugătoare)

Așteaptă să te cheme ei singuri, mai întîiu!

SCENA II-a

Agripina, Britanicus, Iunia

Agripina

De ce întîrzii, Doamnă? Cît mai degrabă pleacă
 Neron se plînge-acuma că vremea iași să treacă.
 Plăcerea, bucuria mesenilor aflați,
 Spre-a isbucni, așteaptă să vă îmbrățișați!
 Să nu lași o dorință, a tuturor,—și areaptă—
 Să lincezească;—Doamnă, Octavia ne-așteaptă.

Britanicus

Fii, Iunia, pe pace și treci la sora mea.
 Grăbește. Ea așteaptă îmbrățișarea ta.
 Cum vreau putea o clipă să scap, mă'ntorc la tine
 Să-ți mulțămesc de grija ce'n veci mi-o porți.
 — Cu bine!

SCENA III-a

Agripina, Iunia

Agripina

Să mă înșel eu, Doamnă, sau drept este?...
 ați plîns
 Cînd minile de-adio înfrigurat v'ați strîns?
 Pot ști ce nor în treacăt v'aduse tulburarea?
 Vă îndoiți că-i pace cînd eu fac împăcarea?

Iunia

După atîtea chinuri ce azi am îndurat,
 Puteam să n'am un suflet atît de tulburat?
 Vai, nici nu pot pricepe de-ajuns acest miracol
 La bunătatea voastră mă tem de un obstacol.
 Căci, oricum, o schimbare la Curte-i obicei,
 Și unde e iubire, e teamă 'n ochii mei...

Agripina

E de ajuns; vorbit-am și toate sînt schimbate
 Cînd am avut eu grija, orice 'ndoieli, abate!
 Răspund eu de-o pace jurată 'n mîna mea.
 Neron mi-a dat de asta o cheazășie grea.
 Să-l fi văzut cu cită duioasă mîngîiere
 Iși înocia credința cînd am ținut a-i cere!
 Cu ce îmbrățișare fierbinte m'a oprit!
 De mine-a' sale brațe abia și-a destipit.
 Și, cum bunăvoința îi strălucia pe frunte

Mi-a dat pe față taine din cele mai mărunte.
 Se 'mpărtășia ca fiul ce, ling'al mamei piept,
 Iși uită de mîndrie și-i spune toate, drept
 Dar, retîneau-și tostul lui chip sever, degrabă,
 — Ca împăratul care pe mama sa întreabă—
 Increderea-i augustă deplin în mine-a pus.
 'Mi-a 'mpărtășit secrete pîtînd de vulg mai sus.
 Mărturisesc,—și trebui știut și de mulțime—
 Spre lauda lui, n'are în sufletu-i cruzime.
 Numai dușmanii noștri, schimbîndu-i gîndul bun
 Lazmure ușurînta și'ncontra noastră-i pun.
 Dar te veniră rîndul: puterea lor declină,
 Și Roma va ști iarăși cit poate-o Agripină!
 Au și întins ei svonul că iarăși cîrma iau.
 Dar se'nseerează. Nu vreau la noapte-aci să stau.
 Octavia ne-așteaptă. Să-i dăm ei restul zilei.
 Credeam că-i zua unu și ea cra a milei!
 Dar ce s'aude-acolo? Ce-i sgomotul confus?
 Ce poate fi?

Iunia (văzînd lumea care se risipește speriată)

O! Ceruri! Zei mari! Britanicus,
 Scăpați-mi-!

SCENA IV-a

Agripina, Iunia, Burrhus

Agripina

Stai, Burrhus! De ce se risipiro
 Mesenii oaspeți?

Burrhus (ingrozit)

Doamnă, Britanicus expiră!

Iunia

Ah! dragul meu!

Agripina

Expiră?

Burrhus

E mort, vorbind mai drept.

Doamnă!

Iunia (în culmea disperării)

Mă iartă, Doamnă, nu pot să mai aștept...
 Mă duc să-i fiu un sprijin, sau să-l urmez în
 prîpă!

SCENA V-a

Același fără Iunia

Agripina

Ce crimă Burrhus!

Burrhus

N'aș mai rămîne-o clipă
 Aci viu! Le las toate: curtem și împărat!

Agripina

Cum? Singele de frate nu l-a cutremurat?

Burrhus

Această hotărîre în tain'a fost luată.
 Abia văzu 'mpăratul pe frate-său; de-odată

Se scoală, 'l ia 'n brațe, toți tac ca morți;
Cezar
la cel dintîiu în mîină o cupă, rostind rar:
„Ca ziua să apună cu semne norocoase,
„Voi revărsa din vinu-mi cu mina mea,
prinoase.

„O zei! Vă chem l'această libatie,—veniți,
„Si adunării noastre prielnici să ne fiți!“
Cu-aceleași jurăminte Britanicus închină.
În mîină, cum îi toarnă Narcis, i-e cupa plină,
Dar buzela-i de margini abia și te-a atins...
Nici fierul, focul vieții mai grabnic n'ar fi stins.
Luminile-i sub pleoape învîinefind, înghiată,
Și, rece peste patu-i căzu lipsit de viață.
Tî'nchipui lovitura pe toți cum ne-a isbit!
De spaimă, jumătate din oaspeți au fugit.
Dar cei ce-au fost la Curte mai des și știu

măsura,
Privind în ochi pe Cezar și-au potrivit figura...
El sta în vremea asta pe patu-i înclinat.
Nicio mirare 'n chipu-i nu l-a străfulgerat!
„E-o boală, zice dînsul, atac d'epilepsie
„A suferit, dar fără pericol, din pruncie“.
Narcis, viclean, se 'ncearcă să pară 'năurerat.
Dar multa-i bucurie pe obrazu-i s'a trădat.
Eu,—poate împăratul ce-o vrea să-mi zică iară,—
Am răzbătut prin ceata curtenilor, afară,
Să pot prin colțuri plînge, cu sufletul răpus,
Și țara și pe Cezar și pe Britanicus!

Agripina (zărind pe Neron)

Privește-l... vezi de eu sînt aceia ce-l inspiră!

SCENA VI-a

Surrhus, Neron, Agripina, Narcis

Neron (zărind pe Agripina)

Zei!

Agripina

Stai, Neron; am două cuviute,—nu te miră.
Britanicus ucis e. Știu cine-l abătu
Cunosc și ucigașul.

Neron

Și cine este?

Agripina

Tu!

Neron

Eu? Uite bănuiala de care ești în stare!
Orice nenorocire mi-o scîrli în spinare!
Și cui o vrea s'asculte la tot ce'n vînt li spui,
Chiar moartea lui Claudiu pe seama mea o pui!

Țineai la fiu-i: moartea te-a atins peste măsură,
Dar Neron nu răspunde de-a soartei lovitura.

Agripina

Nu, nu;—sărmanu-ți frate murit-a otrăvit.
Narcis e ucigașul, căci tu i-ai poruncit.

Neron

Dar cine poate, Doamnă, ce spunei voi, s'o
spuie?

Narcis (cinic, lui Neron)

Hei, Doamne, bănuiala așa ocară mi e
(Agripinei)
Britanicus se știe, hrănia mari năzuinți,
Și, Doamnă, ținta asta v'ar fi costat căinți.
Rivnia o cucerire mai sus ca o iubită.
De bunătatea voastră, puteați fi pedepsită.
Vă înșeta, sînt sigur; cu vremea, revoltat,
V'ar fi pretins să vază trecutul înviat!
Deci fie că destinul cu sila vă răsfată,
Sau că, vestit de cursa ce i s'a'nțins în fată,
Cezaru-a pus crezare pe sfatu-mi credincios.
Ori-cum, aceste lacrimi, vedeți..., sînt de prisos.
Lăsați-le la dușmani; de ele sînt mai vrednici.
Dar voi?

Agripina

Urmează, Neron, mereu cu-asemeni sfetnici!
Mărețe fapte lași tu în cronici după noi!
Urmează: ăsta nu e un pas să dai 'napoi:
Ai început c'un frate ucis,—să bagi de samă,
Presimt că vei sfîrși-o cu propria ta mamă.
În inima ta, Neron, en știu că mă urăști.
Ai vrea ca să te scuturi de tot ce-mi datorești
Dar netolositoare eu moartea mea ți-oiu face:
Ah! chiar să mor, nu crede c'am să te las
în pace.

Căci Roma, Cerul, viața pe care-o vei sorbi,
Oriunde, oricînd, de mine mereu își vor vorbi.
Te-o prigoni ca furii a inimii muștrare
Și, ca s'o'neci, vei face cruzimea ta, mai mare.
Ca focul care crește din el, mînia ta,
Cu noi vărsări de sînge mereu s'o adăpa.
Dar cred că'n urmă cerul sătut, de-a tate crime
Te va zdrobi,—să'ncheie cu tanțul de victime!
Cînd te o stropi de-avalma singele lor și-at mieu,
Silit vei fi tu singur să verși și pe-al tău.
Și numele tău fi-va—de-ar trece vreme multă—
Celor mai cruzi din despoți o groaznică insultă,
Nu, nu mă'nșel eu! lată ce-ți stă în frunte
scris,

Adio-acum, și pleacă!

Neron (privind o cu ură)

Urmează-mă, Narcis...

Vremuri și oameni

„Biruința lui Vasile Grecu“

de I. Agîrbiceanu

Acum însă apăsa greu. Mai ciudate îi părură lui Vasile Grecu casele. Îi părea că, în bună parte, ele răsufăa pustiul ce plutește asupra satului întreg. Iar sen-nul incremenit de-asupra era o ironie?

În sfârșit, se apropie de casa lor; era în ulița Borșului, la capătul de răsărit al Cozlei, la extremitatea opusă școlii. Dela școală până aici erau pe puțin trei kilometri. Dascălul locuia în casa părintească, zidită încă de moșul lor, tot un Petru. Era clădire de cărămidă arsă, cu temelie de piatră, tăiată în coasta Ungurului, — un deal în hotarul de miazăzi al Cozlei. Casa înfruntase până acum șaptezeci de ani, și se ținea încă în putere, adăpostind supt coperișul de țigla, hâbucită de muchi rotunzi și suri ca niște nasturi umflați, trei odăi largi.

În lumina soarelui de primăvară înapoia casei bătrîne ardea roșu acoperișul șurii celei noi, zidite de dascăl. Ograda și grădina laolaltă, — cit o moșie!

Petru se însurase mai întâiu și se așeză aici, cu fata popii Mihuleț, cu Anastasia, lingă mamă-sa vadu-vă. Era tot a familiei și casa unde locuia notarul, o clădire cu odăi mai mici, dar mai nouă. O cumpărase notarul dela un scriitor în cancelaria notarială, — dela „aghen-tu“, cum îi spuneau oamenii. N'avea curte și grădină mare, dar pentru Vasile, care nu se apucase încă de economie, era potrivită. Din pricina moștenirii, cei doi frați nu ajunseră niciodată la ceartă: Petru și-a ales mereu partea cea mai bună, iar Vasile era mulțumit cu ce-i rămânea.

— Mi e și groază să le spun!, zise Petru înaintea porții. O să fie o jelanie! Numai plins de femeie să nu aud!

— O să le spun eu de ce e vorba!, răspunse notarul. E lucru firesc să se sperie dacă tu vei începe să le spui că pleci de-acuma pe front, că nu va mai fi putere pe lume să te scoata din hanele militare.

Lelea Ana și dascălita Anastasia erau acasă. Vaduva privia în grădină, nevasta cea tinăre pregătia amiaza. Lelea Ana nu mai avea ce căuta deocamdată la hotar: ei isprăviră mai întâi cu prașiul.

Întrați în casă, femeile ieșiră re-

pede. Vasile făcu o întrebare. Nu apucă bine să pomenească de vestea cea nouă, și bătrina sări de pe scaun, unde șezuse cu minile frințe în poală, ostenite, de pământ:

— Îl chiamă? Sfinte Duumnezeule! M'am gândit eu cit ce v'am văzut pe amîndoi.

Anastasia izbucni în plîns,

— Nu-i nici o primejdie, începu fratele cel mai mic. E o incurcătură de bună samă, cum a mai fost odată. De înfățișat, trebuie să se înfățișeze, dar se duce și biletul de dispensă. Căi s'nt în grajd?

— Cum? țipă cu spaimă Anastasia, trebuie să plece chiar acum?

— Da! Încă azi se va înfățișa. Așa-i porunca. Dar fii liniștite. Deseară, cel mult mîine, se va înapoia.

Cele două femei parcă abia acum toteleseră primejdia. Se porni vâlcăreală de răsuna casa.

Vasile cercă zădarnic să le convingă în argumentele care nu-i folosiră la nimic nici față de Petru. Se gîndia să aște alteie, dar nu găsia. Se mira mai ales de un lucru: și cele două femei erau convinse, ca și dascălul, că, de pleacă odată, nu se va mai înapoia. Îl îmbracă și-l trimite pe front. Dovezile care le aducea Vasile, nu făceau nicio impresie asupra lor, din potrivă, focul desnașdejdi izbucnia tot mai tare.

Dascălul își ieși din răbdări.

— De cit să te vâlcări în zadar, mai bine te-ai arunca pină la tata. Să-i spui că l rog să vie pină aici!, zise cu un glas aspru, schimbă, dascălul, Anastasier.

Dascălita, să fi avut douăzeci și trei de ani; era blondă, cu părul bălatu, cu ochi albaștri, de statură mijocie, iute ca un pirjol și vecinic veselă. Cine ar mai fi cunoscut-o după vestea primită, cum alerga spre locuința ei părintească, spre casa parohială unde locuia părintele Mihuleț?

Abia la vorbele lui Petre, lelea Ana își mai veni în fire. Știa, din rîndul trecut, cînd a mai fost chemat dascălul la armată, că tot cu părintele Mihuleț s'a dus și că le-a fost drumul cu noroc. Ofită și se uită la notarul.

— Nu va trece mult și-ți va veni rîndul și tie!, suspină ea din bătăerile inimii, Nu m'ai ascultat.

N'ai vrut să te sfințești popă. Aș fi fost liniștită cel puțin din partea ta!

Vasile zîmbi:

— Tot numai poți uita, mamă!

— Nu! Că voi nu știți ce'nseamnă să crești un copil, să-l păzești și de umbră și de soare, și, cînd îl vezi mare, să tremuri, mereu că-l chiamă împăratu. De aceea vă creștem noi, să ajun'geți în gura tunului?

— Nu toți cari îmbracă haina ostășească ajung în gura tunului, mamă. E greu, e primejdie, nu zic ba! Și, pe deasupra, pentru noi bătaia asta e o adevărată nelegiuire. Dar ce te faci cu porunca? Am venit să-i dau de știre eu. Alfel ar fi venit plutonierul de jandarmi.

— Da, plutonierul, ofiță bătrîna. Ei stau acasă, bine hrăniți, să-și plimbe penele de cocoș pe ulițele satului și pe hotar, să se agățe cu nerușinare de femeile oamenilor, rămase fără sprijin, și pe voi să vă trimită în primejdia morții! Asta-i dreptate?

Și ea începu să plîngă din nou, nemai contenind decît la ivirea în prag a părintelui Mihuleț. Și atunci pentru o clipă numai, pentru ca să reînceapă alătura de Anastasia.

Nu peste mult intră și Petru. El ieșise. Îndată ce plecă Anastasia după părintele, să pună în rînd căruta, să adape caii.

Spre adîncă mirare a lui Vasile, preotul veni cu un geamantan, gata de drum.

— Cum, și dumneata crezi că e lucru serios?

— Mai mult decît serios. E grav.

— Nu va mai înțeleg...

— Nu-i greu de înțeles. Vor să ni-i curățe și pe cei cari ni-au rămas. Se vorbește de o mare ofensivă tot împotriva României. Vor să cuprindă Moldova. Dar soarta războiului cine o cunoaște? Dumnezeu Sfîntul. Cînd or fi să răzbească ai noștri încoace, e lege scrisă să nu mai rămînă puiu de intelectual român.

— O să vedeți că vă înșelati cu toții, zise notarul. Nu poate rămînea un sat ca al nostru fără nici-un învățător. O să-mi pun și eu piciorul în prag.

— De folosit nu știu ce ai putea folosi, dar o încercare nu strică. Și e-aceia te-am ruga să vii chiar azi și tu cu noi.

— O familie întregă! zîmbi Vasile.

— Da, și chiar de-am mai merge pe alții, n'am face cit un singur jîdov care-și vede de pielea lui

sau a unuia de al său. Trebuie să încercăm toate mijloacele. Dacă îl îmbracă acum, nimeni nu-l mai desbracă până la sfârșitul războiului.

Preotul Mihuleț se ținea încă voimic. Barba-i era albă ca omătul, dar fata roșie și ochii plini de viață. El luă la o parte pe lelea Ana și-i șopti ceva. Bătrina îl luă de minecă și-l duse după ea în oada vecină. Era o taină pe care credeau că numai ei doi o știu. În rindul trecut, când l-au scăpat pe dascăl de armată, fu nevoie și de citeva părăluțe. Dar de taina lor știa și dascălul. La oraș nu odată subofițeri dela garnizoană îl puneau să plătească un vin. Ei, după ce luau la cap, mulți i-au spus: „E cam scump socrul dumitale“.

— Citi? întrebă bătrina, privind jintă la cuscu, îndată ce trecură dincolo.

— Eu dau trei mii euseră, toți banii gata pe care-i-iam.

— Atunci cit să dăm noi? Cinci sute?

Părintele se cătrăni.

— Ce-s cinci sute în ziua de azi? Nici cinci mii nu-s destui. Trebuie să facem rost de cel puțin zece mii. Cite osii trebuiesc unse; ce gîndești durmeata? Înainte, că era altul prețul banului, și un tot două mii. Cred că-ți aduci aminte!

— Apoi taică, așa-i! Sint păgini nesăturăți.

— Dar e nimic, cuscră, pe lingă ce pierdem cu toți dacă-i înrolează pe băiat. E limpede.

— Așa-i părinte, așa-i! Desfăcînd încet dintr'o batistă mohorită, puse în mina popii Mihuleț trei diete de cite-o mie.

Părintele se luptă, să-și stupească sufletul, pină mai scoase încă patru mii.

Căruța era gata de plecare. Notarul crezu că părintele i-a spus așa într'o doară, să-i insoțească și el, atit de adinc era convins că nu poate fi vorba decit de o incurcătură, și că se va face de ris prezîntîndu-se cu atita alaiu la cazar-mă.

Dar popa Mihuleț, după ce se ură, z se grăv;

— Vino lingă mine. Petru va șede înaintea cu sluga.

— Nu glumeșu?, mai întrebă Vasile.

— Parcă de glumă ni arde nouă acum!

O indoială amestecată cu un simțimint de teamă se cobori acum și în sufletul notarului.

— Dacă țineți cu orice preț!

— Vezi bine că ținem!, răspunse bătrînul.

Nu sint despărțiri mai tragice, mai absurde de it acestea! Cînd te copleșeș e desnădejdea cea mai grea învie de-odată gîndul: ei, ce prost e să plîng așa! Mine va fi aici. E vorba numai de-o greșală. Ori ești la început cu sufletul ușor, convins că nu-i vorba decit de limpezirea unui ucru, și de-odată năpădește, se revarsă în ti e convingerea despărțiri veșnice. Cele două teme trecură prin aceste chinuri stupide. Mai ta e se ținuse lelea Ana. De cînd dăduse banii, nă eșdea ei în întoarcerea lui Petru crescuse de-un stîinjen, cînd mai înainte abia cuteza să răsară din suflet.

Petru rămase tăcut și încruntat.

— Să treceți pe la mine, z se Vasile. Trebuie să-i spun nevastei. Ea nu știe, cum n' m știut nici eu, că plec la drum. Și ce de lucru mi s'a grămădit, părinte Mihuleț.

— O să-ți ajutăm cu toții, numai să dea Dumnezeu să ne înapoiem toți, răspunse preotul căzut pe gînduri.

Căruța cirni din ulița principală la stînga și se opri înaintea, locuinței notarului.

Vilma deschise fereastra să vadă cine-i.

De azi dimineață gîndul lui Vasile o caută adese ori, o văzu cu inchipuirea, dar nu se opri mult asupra chipului ei: știa că nu mai are dreptul. Nu o putu vedea însă așa frumoasă cum izvorise acum în fereastră. Odată cu inundarea luminii, sufletul lui fu năpădit și de norul amărăciunii, cînd o zări. Dar se birui, se stăpîni, și îndată-i veniră în ajutor citiva picuri din induioșarea aceia nemărginită pe care o simți aseară fată de Vilma.

— Dă-mi, te rog, pardesiul, zise Vasile, și să nu mă aștepti la masă. Poate nici deseară. Trebuie să mergem la oraș.

— Ce s'a întimplat?, întrebă Vilma cu glasul clar răsunător, cu un interes puțin obicinuit la din-sa.

— O chestie oficială, se grăbi să răspundă părintele Mihuleț, tocmai în clipa cînd notarul era să-i descopere taiua.

Vilma aduse pardesiul, veni lingă căruța, ieșind pe porțiță ca o arătare albă din vis. Îi întindea hana și Vasile o vedea însă tot în cadrul de lemn sculptat al porțiței.

— Te rog și eu ceva, zise Vilma, plecîndu-se spre Vasile. Notarul, vesel fericit, își aplecă urechea în care i se descărcară ca o ploaie repede, mîngîietoare și aromată cuvîntele Vilmei. Îi simția

respirarea apînsă și nu se grăbia să înțeleagă. Mereu o întrebă, întrerupînd-o. Cum? De care? Doi metr? Și o silia astfel să-i repete iar, sau să-i spună cu alte cuvinte acelaș lucru.

— Ei, n'at ma terminat?, întrebă cu necaz părintele Mihuleț. Întârz em. Se ridică de-acum soarele și nu putem scoate splina cailor. În sfârșit Vasile înțelese. Căruța porni. Vilma privi mult în urma ei. Avu un regret tirziu: de se gîndia mai de vreme, ar fi putut merge și ea la oraș.

Lelea Ana și dascălița Nastasia așteptară zăbarnic până noaptea triziu. Nu se înapoi căruța! Se culcară și se frămîntară zadarnic în așternut. Ce somn să se apropie de ele? Se sculară în zori palide și înfrînte. Cînd una, cînd alta ieșiau la porțiță și priveau pe drum la vale. Nimic nu se arăta.

După amiază sosi căruța aducîndu-l pe părintele Mihuleț. De departe înca chipul lui spunea nenorocirea.

— N'am putut aj ta nimic, ostă el, după ce se cobori din căruța. A mai rămas o nădejde, notarul e încă în oraș. La noapte vom ști care ni e soarta.

Și intrară toți trei în casă ca într un mormint. Către miezul noți sosi notarul. Vorbise în dreapa în stînga!

— Nimic! Nu s'a mai putut face nimic. Ordin strict. Nevoie de oameni.

— De parale, nu de oameni, băietel! Dacă mai aveam zece mii, acasă nu-l aduceam, dar intra într'o cancelarie, sau la o slujbă din dosul frontului. Cu cit trec anii de războiu, se ticăloșește și armata. Putrezește. Nici cu gîndul nu gîndești cine așteaptă bani în ziua de azi! Cum s'ar fi pomenit înainte de războiu atita stricăciune în armată? Cînd pină și co one ii... Vă spun eu: putrezește și odată o să se dărime pe capul țării.

Lelea Ana asculta numai urechi.

— La front nu pleacă decit peste patru săptămîni. Dar din garnizoană îl mută încă poimîne, undeva în țara ungurească, sfîrșia Vasile.

Lelea Ana privi cu înțeles la cuscu.

Iar în ziua următoare popa plecă singur la oraș. Nimeni nu-i știa cărările, dar dascălul Petru Grecu a fost trimis încă, în aceeași seară, la o unitate în țara ungurească.

V.

Prisonierii ruși sosiră duminecă de cînd toța de liturghie. Satul

Cozla e așezat ca într-o căldare uriașă; coastele dealurilor care intruchipează căldarea nu sint prea juți. Ulți în regi s'au putut dura pe ele, străju te de amindouă părțile de așezări omenești, cele mai multe de piatră, acoperite cu țigla. De departe, de pe culmea oricărui deal te-ai apropia, și în față o revărsare de păreți albi și de acoperșe, printre care rose te unde și unde țigla nouă, sau își arată posomorire vr'un acoperiș de pae. O clopo niță de lemn mai străjuește și acum, innegrită de vreme, putrezită de ploii, captă de arșiță, pe oasta Magurii mici, spre apus, în cimi irul părăsit! Odată aici se urcau Cozlenii la liturghie în bisericuța de lemn.

Dar acum biserică nouă, largă cit o catedrală, își înalță turnul învâit în tinichea lucitoare ca argintul, drept în inima satului, singura vară soasă pe care o a e Cozla.

Pe această vată rotundă mai încap cele trei mari clădiri boierești, cu cu țile, acareturile și grădnie. Două sint proprietăți ale familiilor de conți, intrudite acum, ale căror moși le adm nisra aceiași per-oană, d. Ponori, șpanul, cum îi ziceau oamenii. A treia rămasă fără stăpîn, e a Statului.

Intre ele și biserica rominească a fost pe vremuri dușmăni destule. De aceia o prigoniră, hotărîndu-i așezarea af. rã din sat. Dar azi puterea curților boierești a căzut, clădirile sint în ruină, proprietarii au pierdut de mult îndeluncirea cu agricultura, dau rar pe aici, la cîte-o vinătoare, iar biserica creștină se înalță trufașă drept în inima satului.

Intre biserică și clădirile boierești mîncate de vreme și de neingrijire, rămîne un teren pătrat, un fel de piață. Cozla însă n'are nici tirg de țară, nici tirg de săptămînă așa că piața nu slujește decit pentru sfaturile oamenilor cînd iese dela biserică, dela crișmă ori se adună aici cînd vre-o veste neașteptată a bătut din aripi peste sat. Se mai opresc aici olarii cu marf. lor de pămînt smălțuit în căruțe trase de cai mici cu coma lungă sau, în preajma praznicelor împărătești, vărarii cari aduc piatra prăfoasă gata să se macine, în cară trase de bouleni cu grumazii vineți, cu coarne scurte țepoase.

Vestea cu sosirea prizonierilor ruși răscolise de două zile, tot satul. Duminecă de dimineață lăvițele de pe la porțițe infloriseră de femei și de copii în port de sărbătoare. Prin curți, pe uliți

Jumea furnica. Băiețașii, cari te buiau să pornească de mult cu vitele la pășune, stăteau la porțițe, răzimați în bi ele de corn, ascultau vorbele oamenilor mari, și priviau, ca pe niște spini, către intrarea din spre miazăzi a satului. Vitele flămînde mugiau în ogrăzi. După fiecare muget mama sau bunicul ghiontia pe fecioraș să-și vadă de drum. Dar ei păreau că nu simțesc nimic, se feriau cu un pas și rămîneau în aceiași așteptare.

Moșnegii bă rini începură povești cu Muscalii din 1848. Părenle erau împărțite. Unii spuneau că-s oameni buni la suflet, alții întăriau că-s cruzi și vicleni. Femeile se adunau roată în jurul lor și ascultau, aruncînd mereu priviri îngrijorate spre miazăzi. Parcă se temeau că nu vor veni.

Multe vorbeiau despre bărbații lor prinși în Rusia. Primiseră dela ei cărți și nu se plîngeau că li merge rău. Nu prea credeau ele în vestile astea: parcă din închisoare, din țară străină, poate scrie cineva de rău? Unele, a căror pricepere nu ajungea prea departe, se întrebau dacă, din cei ce vin, nu va fi oare unul care să știe de bărbații lor? Nu vin din Rusia? Ar putea să știe.

Cînd se ridică soarele de-o suliță pe cer tot satul era în uliți. Se tiriră și bătrînii cei mai neputincioși. Era un zumzet nedeslușit. Nime nu vorbea cu glas tare ca de obicei. Părea că plurește un fel de solemnitate în văzduh.

De cîte ori trăgeau clopotele și trimiteau un vaet prelung pînă în culmile dealurilor din jurul Cozlii, cu mic cu mare, cei de pe la porțițe își făceau cruci, ziceau „Doamne iartă-ne“, dar părea că au în gînd și pe cei ce vor veni, că și pentru ei se închină. Căci spuneau cele două cuvinte cu un glas mai grav decit de obicei, crucile se făceau mai largi, iar cîteva bătrîne se închinau adinc, încît ajungeau cu degetele în țărînă.

Trăseseră a treia oară clopotele, tocăse de liturghie, și creștinii n'aveau gînd să intre în biserică. Cei din partea satului pe unde aveau să intre prizonierii, nu se mișcară dela porțițe, cei din părți o puse se strînseră în piață, inaintea bisericii.

Erau toți în strae de Duminecă. Femeile în ii albe, cu mineci largi, inflorite cu alțițe, cu șorturi de tină, cu catrințe pline de alesături. De departe ai fi crezut că-s femei și tațe gata de petre ere, de voie bună. Portul, la cece mai multe,

era de tinere. Dar, dacă le privia mai de aproape, vedeai trupuri secătuite de muncă, îmbătrînite înainte de vreme. O lui celor mai multe femei mîntate de cinci, de zece ani nu mai aveau focul tinereții. Obrajii uscați aspriți de vinturi și de arșiță. O reverie tristă era parcă singurul simțimînt mi delicat care cuteza să se ridice din suflet pînă înpriviri și în liniile feței.

Cele mai multe se giudiau la bărbații, la copiii lor, porniți de mult în bătaia gloantelor, căzuți prizonieri, bolnavi în spitale, sau a căror urmă s'a pierdut cu totul, cit ce au plecat din garnizoană, ca și cînd i-ar fi inghîit pămîntul. Chinul și desnădejdea celor doi ani și jumătate, în curînd trei, amorți peste zi, peste săptămînă, de greutatea muncii, se trezia Dumineca și în sărbători, să nu le lase să se hodinească. Iar acum sosirea acestor prizonieri li răscolise pînă în adinc toate suferințele anilor de războiu.

Vr'o trei patru invalizi de războiu treceau sprijinîndu-se în cirji, își tirau piciorul beteag dela un grup de oameni la altul, și, după ce le ascultau poveștile cu glasul scăzut, aruncau cite o vorbă:

— Oameni și ei, ca toți muritorii!

— Prizonieri de războiu, ca și alții. Nu-i mare lucru!

— Am văzut noi tot felul de armată!

Aruncau cuvintele peste umăr și treceau mai departe, la altă porțiță. Și, într'adevăr, ei singuri păreau azi străni în sat. Nime deosebît nu se putea citi în privirile lor, pe fețele lor. Aveau aceiași mască de nepăsare cu care intimpinau orice știre din războiu, de cînd s'au nenorocit ei și au venit acasă, siguri că de-acum nu-i va scoate nime din sat.

Prin conștiința aceasta ei pierdură legătura cu toți și toate cari suferau supt amenințările primei diei de moarte și a necunoscutului. Ieșiră, se smulseră din lumea celor ce suferiau și nădăjduiau ori desperau. Erau crengi uscate ale omenirii care singera, cum de altfel îi socotiau și pe ei, fără să le spună, fără să-și mărturisescă chiar loruși cu glas tare, toți cei rămași întregi și sănătoși, poate chiar și cei mai de aproape ai lor la o lună, două după ce s'au obișnuit cu ei.

După toaca de liturghie neastîmpărul începu să crească: Poare nu vor veni azi? Li se va fi in-

timplat ceva pe drum? Vor fi încercat să fugă? Ce prost e! Unde ar putea fugi într'o țară sărăcă înconjurată de soltași? Vin trenurile cu mari întârzieri, poate de aceea nu mai vin. Vor fi ostentivi vor sta să hodonească!

Așa treceau întrebările și răspunsurile dela unul la altul, cind de-odată se auză cini lătrind în partea de miazăzi a satului. Toate capetele se'ntoarseră. Copiii, pe urmă fetișcane și femei, porniră din toate părțile satului într'acolo. Copiii începura să alege.

Dar nu se auzia nicio larmă decit lătratul, tot mai întetit, al cinilor. În piață, înaintea bisericii grupul de oameni fu multă vreme neschimbat. Unii, cei mai tineri, femei și copii, se rupeau din roată și porniau pe uliță la vale dincoțo băteau cini. Dar alții, cari sosiau de pe uliți lătralnice, li luau locul.

În sfârșit roata începă să crească mare. Non veni rămăneau: se auzia acum un zgomot înăbușit, prin care trecea, se ridica ceva uniform, ca o bătaie surdă.

— Iată-i că sosesc!

— Au sosit. Uite-i!

Se vedea frontul șirelor de cite opt la cotura uliții. Se deslușiau apoi două, trei șire, după cum treceau la cotură. Pe de margeni, în urmă, înainte chiar, la cîțiva pași de rindul prim,—totul era înecat într'o mare mișcătoare de oameni, femei și copii, și norii grei de praf cari se ridica înăbușitori.

Cozlenii, cari așteptau în piață dinaintea bisericii, priviră șirele mișcătoare care înaintau greoiu clătîindu-se la dreapta și la stînga. De departe, cind abia începura a se zări, uniformele lor făcură să pară o turmă de oi cu lina roșcată pe spate.

(Va urma)

Literatura minoritară

VLUPILE

de Gyallay Domokos

În zilele noastre o bună piele de vulpe îți aduce o sumă frumoșică, poate chiar mai bine de o m e lei.

Dar tocmai acum omul sărac nu poate face rost de ea. Pușca e oprită cu strășnicie; toți jandarmii umblă forfotă adulmecind după ea. Dar cù capcana?... Și asta s'a oprit de primpretor de cind cutreeră vinind, hotarele satelor.

Mai e puțin noroc că minții nu i se poate pune nici o opreliște. Și mîntea îl mai procopșește pe alocuri pe omul sărac.

Mateiu Jórša vara trecută și-a încărcat creștăturile podului cu niște rădăcini veninoase de omeag și măsălarită.

Gămile sint prăpădite numai cu o doză mică din otrava aceasta. — Oare ceva mai multă otravă n'ar fi în stare să răstoarne și vulpea?

Dupăce omătul a acoperit binîșor scoarta pămîntului, Mateiu și-a pus la lucru mîntea și șireată. Luind o bucată bună de ficat, o tăie în niște bucăți arătoase, le-a fiert în suc de rădăcinii veninoase și le-a uns tacticos cu unt mirositor.

„O să fie mincare costisitoare, vulpoile! Fie, însă, că o plătește pielea ta!“

Cunoștea foarte bine drumurile vulpii; știa pe unde umblă după

șoareci și iepuri în hotar, precum și pe unde se strecoară la marginea satului după găini. Vrea să-și încerce norocul la hotar.

Și de n'ar reuși cu mîncarea? Ar rămîne batjocorit și dincolo de mormint... Dar de reușește? Atunci altă triză: vreunul din pizmași lui are să svonească lucrul în toate părțile... Nu-i bine să dai lucrul asta pe mina satului.

Către seară a luat bucățile de rădă cu el și le-a așezat una cite una la poala ridicăturii caprelor. Ca și cind ar fi fost niște șoriceți nemișcați din cari se împrăștie un miros frumos de unt.

Spre zori zilei se furișă afară să vadă ficatul. Pe umeri purta desagi în cari va băga vulpea cea șireată.

Ficatul nu se mai vedea... dar, se zăreau niște urme proaspete de vulpe. Mateiu infiorat de bucurie răsfla repede. Se luă cu multă îngrijire după urme. Urcă și cobori coastele, trecind prin șanțuri și tufe. Trebuie doar timp pînă cind otrava își desfășoară puterea în măruntaie. Străbătu gîfîind prin zăpadă, ștergîndu-și adesea fruntea umbroניתă...

„Nu o fi dusă pînă la pădurea cea mare?!“. Cerceta cu multă în

cordare urmele de vulpe... „A, uite aici s'a așezat puțintel!“ Oprindu-se își aprinse luleaua și iarăși porni plin de speranță... „Uite, pe aci a trecut potînîndu-se. Aici s'a tăvălit prin zăpadă“. Tot mai multe semne de așezare și de tăvălire...

Dintr'odată Mateiu se opri cu hohot de rîs:

— „Tot n'ai așteptat, cumătro!“

Acolo zăcea vulpea într'o gropșoară înghesuită, indesată ca șoricelul pe jăratec. Mateiu o impunse la coadă, la urechi.

„Nu mai suflă, e butuc. Uite ce statură bună are, citu-i de lungă spinarea ei. Cu asta te pricopșești binîșor“.

Repede cu ea în desagi!

Își roti privirile împrejur. Soarele își scotea capul de sub marele lîntoliu alb. Se gîndi: să o ducă acasă în sat? Nu va fi slăbit cu întrebarea: ce are în desagi?

— „Nu! O duc deadreptul în Odorhei la cojocar, Acolo o voui jupui după cum îmi va cere cojocarul.“

Ajuns în drumul mare, o luă bucuros spre Odorhei: „O mie de lei, ori, poate și mai mult! Asta-i un ciștig frumûșel și ușor“.

Dar ce o să fie la vama orașului? Tresări dintr'odată cind i-a răsărit în zare orașul. De i se va cere scrisoarea, biletul de vinător?!...

— „Le vin eu de hac vameșilor! Dacă malul e prea prăvălatie trebuie să-i faci ocolul“.

Coti la dreapta în spre grădini, unde se zăria o cărare bătută de femeile care-și trec astfel, în oraș cu ocolul vămii, ouăle, smintina și celelalte produse aduse spre vinzare.

Nici nu dădu pe strada mare decit în preajma casei d-lui Bakó. D-l Bakó e un cojocar vestit după cum o arată și firma lui: o coadă de vulpe.

— Nu cumpărați piele frumoasă de vulpe? dădu Mateiu în atelier.

— Cum să nu! — răspunse d. Bakó ridicîndu și ochelarii pe frunte.

— „O cumpărăm imediat dacă e bună“.

Mateiu așeză desagi pe laviță și descoperi spinarea vulpii.

— Cam așa este!

D-l Bakó pipăi marfa.

— Uite, mi-ai adus și simburile! — spuse el umit. Nu știu că mie nu mi trebuie decit coaja?

— Desfac eu coaja. Asta nu-i piedică mare.

D-lui Bakó îi plăcu prilejul.

— Cu sare ai prins-o?, întrebă frecîndu și unul de altul virfurile

a două degete și trăgînd cu coada ochului la vulpe.

— Ba nu, răspuns e Mateiu. Omul sărac în zilele noastre nu mai ajunge la atelier de sece. Astăzi nu se dă decît domnilor și numai cu reciosă. Cum am putut?... Cu neburarii!

— Cum?, întrebă cu uimire cojocarul — Are acea atîta putere?

— Are dacă se pregătește cum se cade. O dată mai departe decît sarea, dar tot se oprește în ce e d'urme făcînd dovadă!

D-l Bakó nu se putu umi în de ajuns. Se retrase lîng uneltele de lucru și se puse pe tăiat o peie de miel. Îi perise cuvîntul, se puse pe gînduri. Ceva nu-i place lui.

— Cum ai putut trece vama, dacă n'ai scrisorică? — îl întrebă în șirșit pe un ton de mputare. Acolo, de obicei, se află un de-
teci...

— N'am fost nebun să dau pe la vama! rîde Mateiu cu încredere.

— Cînd e botez de vama n'a? — strigă nfrîcoșat cojocarul. Și începe să se dimbe foarte agitar în lungul atelierului. Se uită afară pe fereastră, trăgînd cu urechile în spre poartă.

— Tare prost ai făcut, măi! De ne pomenim dintr'odată eu detectiv?

— Cu detectivul? Cuvîntul ăsta îi era cunoscut încă din vremea războiului. E un fel de finanț, dar mult mai rău.

— Nu dă el pe aci potolb Mateiu pe cojocar. Dar îi precușă și lui niște fiori neplăcuți prin spate.

— A! dra uii să fie! Ba bine că nu! — strigă cojocarul.

Îi băga în fiecare clipă naul înăuntru: „nu cumva ai marfă oprită în atelier?”, Mi-i bine să ascundem vulpea ta. Hai! le... eu închid poarta iar tu să arunci în vremea asta hotul de vulpe în grajd. Seara o vom jupu eu, cînd nu mai dă pe aci nici un detectiv.

Mateiu primi număidecît această verbă cu tîle. Cojocarul zăvorșii poartă, iar Mateiu deschise grajdul și aru că înăuntru vulpea scoasă din desag.

Să-întoarseră în atelier. Cînd de nesuferit i se părea acum orașu! Și-ar da toate silînțele să-întreacă spatele în mai repede.

— Să facem o învoială d-le Bakó. Citîmi dai pentru vulpea asta frumoasă?

Cojocarul stătu foarte mult d'pe gînduri, smulgîndu-și barba o cară. Pe sub nou tîle lui pîru a se juca un zimbel rătăcios.

Richard Dehmel

Destăinuire

*Al lumilor stăpîn eram eu pentru tine
În vis;*

*Iar tu erai, erai un soare pentru mine,
În vis.*

*Și te-am împodobit cu tot ce știu mai bun,
Cu focul dorului nebun
În visul meu, în vis.*

*Plutiai departe în aerianu-ți drum,
Și parcă'n praț atunci m'am umilit
N'aintea ta, în vis.*

*Și eu te-am înșelat și te-am mințit
În praț, în vis...*

Vino dar ca să trăim acum!

Trad. de Lucian Costin

— Îți dau două sute de lei...
— Nu ti faci blestem! — tresări Mateiu. Prețul e o mîe de lei.

— Da pentru o vulpe cinstită dar nu pe trunna ce a umblat pe cîi diezise.

— O poți lucra și pe asta ea și pe celelalte...

— Si dacă mă prînd? O să mă coste jumătate de avere. Jaztă de hoti, ce gl' deșir? Detectivul...

— Dar două sute lei! izbucni cu resimnare Mateiu. O aruncă mai bine în Tînaava.

— O poți arunca. Dar te pot rînde și aici detectivi de apă. Mateiu văzu că a intrat în căpcană. Roscatul asta e în stare chiar să vestească pe detectivi. O lăsa mai cu cinșorul rîgîndu-l:

— Nu mă desoia așa de neîndurat d-le Bakó! Omul nu e ment pe trun singur tirg...

După multe rîgîniți din partea lui Mateiu și după multe înșurșuri și strimbături din ce a a d-lui Bakó. Au învoit în cele din urmă cu patru sute de lei. Dar nici nu abucă Mateiu să ureze noroc la peie, cînd în fața ferestruții văzu o figură iscoditoare de domi, cu un toiag de treie în mînă.

— Bre, detectivule, bre — cipoc Mateiu în sine. N'ai jîndui cumva vie-o piele de vulpe?

La înve el t cu totul batjocorirea pe care o d'esa în sine detectivul. O luă încet pe casă scoarid în sine... patru sute de lei... Ei, nici asta nu-i simbr e proastă... De-ar fi în fiecare zi!...

D-l Bakó izbucni în hohote răsunătoare de ris cînd a văzut pe Mateiu ieșînd pe poartă.

— Ce ai omule?, îl întrebă doamna care arunci intrase în atelier.

— Am cîștigat cel puțin șapte sute de lei pe o pi le de vulpe. Azi să g' tești un prînz bogat, iem'ie! Cea ce s'a și tăcut. D-l Bakó trase după prînz și un puiu de somn. Ș pte sute de lei... poți să-ți faci parte ș ce niț că odihnă.

Amurgise bine cînd Bakó, seulîndu-se, își luă uneltele țarioa e și porni a grajd să japoze vupaa.

Trăgînd zăvorul deschise usa grajdului. Cînd, de odată t s ri în nainte vulpea cu niște och înșingerați, holbari.

D-l Bakó se sprijini de grajd, cu rîs de frică.

Vulpea cu pa-i greoi, șovăitori ajunse în curte. Sugniți tuși, vără. D-l Bakó se mișcă... Vulpea sperîrii nuse, se aruncă busnă p ste gard și se făcu nevăzută. A ergă și d-l Bakó dar, pînă se agăță de gard, vulpea o luase razna în spre lîrgul cîmpului.

Trad. de Bitay A.

BIBLIOGRAFIE

Vor apare:

■ Ion Sân Giorgiu — *Eva* (piesă în trei acte).

■ A. Pop-Marțian și Ștefan Balcești — *Talmăciri în versuri*, (Din poezii francezi moderni).

■ Al. Al. Leontescu — *Floarea din Memphis*.

■ Al. Al. Leontescu — *Arome biblice*.

Un reformator social

— Saint-Simon —

de Barbu Solacolu

În cursul lunii Maiu a acestui an, Franța a sărbătorit împlinirea unui secol dela moartea lui Claude-Henri de Rombay, conte de Saint-Simon.

Figura acestui om, care a avut curajul înlăturării tuturor titlurilor sale de nobleță pentru a îmbrăca ha na umilă a unui apostol pasionat, se așează la un loc de cinste în galeria marilor utopiști, în șirul acelor visionari, creatori de mituri și dornici de-o viață nouă, alături de figurile unor înaintași ca Platon, Thomas Morus sau Campanella.

Intr'adevăr, Saint-Simon e socotit ca un reprezentant de frunte al socialismului utopic și mulți chiar ar vrea să-l desemneze ca precursor și al socialismului științific — al acelei doctrine care crede într'o ordine socială viitoare ca decurgând necesar din legile naturale ale unei evoluții inexorabile către o organizație socialistă a societății umane.

Dar serbătorirea centenarului lui Saint-Simon nu corespunde numai amintirii unor date istorice, pe care generațiile actuale ar avea datoria să le revină dintr'un respect patriotic pentru trecutul lor.

Ci, asemănător opiniei d-lui Parodi, publicată recent în „Revue Bleue”, această serbătorire corespunde însăși grijilor și frământărilor noastre de astăzi.

Sint într'adevăr două chipuri de-a serbători o glorie. Într'un fel se amintește un nume și o viață, — și aceasta platonice, pentru a mulțumi anumite exigențe ale modei sau ale obiceiului, și apoi cel de-al doilea fel de-a serbători o glorie, acela ce decurge direct din nevoia actualizării unei glorii trecute printr'un concurs de împrejurări ce leagă o punte firească între present și trecut.

Serbătorirea lui Saint-Simon intră în cea de-a doua categorie. Căci astăzi omenirea trăiește pe urmele frământării ei într'un războiu istovitor. Frământări sociale de altă parte perpetuiază această istovire, în tendința însă de-a găsi formula unei vieți nouă, desăvârșite.

Elucubrații patriotice se asociază astfel celor mai înaintate gânduri de umanitarism internaționalist, iar cumpăna vremii de-abia de-și mai găsește, răsletit, răzmul în respectarea titlului tradiției. Foarte

materiale se deslănțuiesc cotropitoare de suflet, iar sufletul societăților europene se trudește să renască din propriile-i vestigii asemeni pasărei Phoenix.

Ei bine, asemănător acestor împrejurări actuale, viața de-acum un secol își căuta în același chip un vad de desfășurare și de progres.

Revoluția francesă, prin tot ce-i negase și fărmase, dovedea, pe de altă parte, nevoia imperioasă a unei largi opere constructive și regeneratoare. Frământările de-atunci se inoiesc astăzi.

Intimplător, autorul acestor rânduri a găsit într'un raft pierdut o carte care, dacă nu e extrem de veche (datează doar din 1851), e în schimb foarte interesantă prin descrierea tabloului epocii de-acum zece decenii. Volumul acesta constă dintr'o culegere de articole de ziar semnate de Cuvillier Fleury și care fuseseră publicate în „Journal des débats”.

Credem interesantă publicarea aici, a unei pagine din acest autor, pagină ce se referă la o situație din trecut, dar care tot pe-atit de bine s'ar potrivi zilelor noastre.

„Acest secol e o epocă de expansiune universală, e liberal la exces și până la extravaganta, plăcându-i să răstoarne toate barierele, în politică, în literatură, în filosofie, în industrie, în teatru, în Parlament; pasionat pentru liberalul examen în orice lucru; flămînd de egalitate, visînd progresul indefinit și ameliorarea fără sfîrșit și fără nicio limită a soartei rasei umane. Acestea sint în chiar excesele lor, virtuțile vremii noastre, o mare desintere-are filosofică, o imensă generositate publică, o prodigioasă nevoie de emoții umanitare, toate calitățile care țin la această surescitare filantropică a creierului la națiunile cărora progresul lumii li-a deschis ochii asupra celor mai secrete miserii ale stării sociale; toate gesturile și mișcările bune care rezultă din această sdruincinare superficială a inimii omenești, agitată de revoluțiile populare și preocupată de ameliorări necunoscute.

Da, aici stă caracterul de cinste și cu adevărat superior al epocii noastre; dar care nu înțelege care-i e greseala!

Exagerarea și nestabilirea spiri-

telor, gustul pentru aventură, nerăbdarea jugului, pasiunea pentru schimbare, căutarea desnădăjduită a imposibilului, și, printr'o contradicție care n'a fost îndeajuns de repetată, alături de mobilitatea părerilor, calculul ha n și obstinarea tuturor intereselor; apoi, lingă abnegația ideologică, egoismul arzător la împărțirea prăzii și nerăbdător la concurență printre visele filantropilor grija negustorilor, taraba răzîmată de școală, iar imbogățitul parvenit cumpănindu-l pe Platon!

Recunoaștem că citatul e lung, dar cit de caracteristic pentru acea epocă și cit de fidel apare ca răsfringere a inșei vremii noastre!

În împrejurările de-atunci Saint-Simon vroia să fie constructiv. El voia să „termine Revoluția”. Gîndia, astfel, că „umanitatea nu i tăcută ca să locuiască ruinele”.

Cuvintele lui Saint-Simon pot fi repetate astăzi, cu aceeași țăr e, pentru că pe urma războiului mondial noi trăim acum în aceeași așteptare a săvîrșirilor ce vor avea să ne înalte de-asupra tuturor nevoilor unei vieți sfîrțecate.

Saint-Simon s'a născut la 17 Octombrie 1760. Cu începere din 1776 a luat parte, ca ofițer, la războiul american pentru independență și, în urmă, înapoiat în Franța, fu trimis ca diplomat în Olanda.

Dela 1783 până la 1788 a funcționat ca comandant al pieței orașului Metz. Apoi demisionă din armată; iar în timpul marii revoluții își perdu întreaga sa avere, pe care totuși, mai tirziu, și-o refăcu ajutorat fiind de contele Redern, ambasadorul Prusiei în Franța. Acesta îi puse bani la dispoziție pentru a specula asupra bunurilor naționale scoase în vinzare pe urma revoluției. Dar atit de îndrăznețe au fost aceste speculații, încit Saint-Simon suferi pentru ele un an de închisoare.

Sfîrșind Teroarea, se bucură de-o viață ușoară, în care timp, în afară de petreceri, căuta să-și consacre timpul și cetitului.

Cunoscînd pe d-na de Staël, divorță după abia zece luni de căsnicie, fără ca totuși să poată să se cunune cu marea scriitoare.

Dar viața ușoară pe care o ducea îl făcu să-și risipească în curînd toată averea. Deveni copist într'o Casă de Credit și Amanet, salariat fiind cu o mie de franci pe an. Apoi, găzduit de un fost valet al său, reusi după moartea acestuia

să capete o pensiuă modestă dela familia sa, care-i dădu astfel răgaz să scrie „memoriile asupra științii omului“, scriere ce-a impresionat profund pe Auguste Comte.

În colaborare cu Augustin Thierry, devenit istoric celebru mai târziu, scrise despre „reorganizarea societății europene“, carte din care și azi pot extrage învățăminte, și munită publicăției căreia Saint-Simon căpătă, prin ministrul de Interne Carnot, un post de bibliotecar.

Cu acestea, viața lui Saint-Simon deveni rodnică. În 1817 publică lucrarea despre „Industria“. În 1819 apăru „Organizatorul“, rezultat al strînsei colaborări dintru saint-simon și Auguste Comte. Aici se cuprinde și celebra frasă denumită mai târziu „parabola politică Saint-Simonistă“, care i-a atras un proces senzațional — și anume întrebarea:

— Ar fi oare pentru Franța pierderea a trei mii de artiști, învățați, industriași, neguțători, meseriași sau lucrători mai dureroasă decit pierderea a treizeci de mii de membri ai nobilimei, ai Curții sau ai bogaților latifundiași?

Dar liniștea sufletească a lui Saint-Simon, cu atita trudă căpătată, fu din nou distrusă.

Comte îl părăsi, dornic de independentă și în desacord cu inclinațiunile religioase ale maestrului. Evident, Comte își croia drum pozitivismului său.

Saint-Simon, în miserie și neurastenie, încercă să se sinucidă, dar, glonțul, greșind ținta, el pierdu un ochi. Un Mecenate, — bancherul evreu Rodrigues, — îi înlesni viața tristă ce-i mai rămânea de trăit.

Ca ultime scrieri au apărut: „Opiniuni literare, filosofice și industriale“ și „Noul Crestinism“.

Doctrina saint-simonistă și-a găsit o largă răspindire prin grija și stăruința discipolilor, printre cari sînt cu deosebire necesare de amintit numele lui Bazard și al lui Enfantin.

În scrierile sale, Saint-Simon a criticat vehement nobilimea. El o considera parasitară și, de și mindru de origina sa nobilă, descendent al lui Carol-cel-Mare și al lui Louis de Romray, duce de Saint-Simon, senior de frunte la Curtea lui Ludovic al XIV-lea. Regele Soare, — îi doria totu-i peirea.

Credea într-o profundă refacere socială, în care munca să-și găsească locul de frunte atit prin retribuirea ei, cit și, în dreptul de-a desemna ea conducerea poporului.

El și-a plecat urechea la larma suferinții celor de jos și a imaginat construirea unei singure clase, în care elementele productive ale societății să se inchege puternic pentru desăvîrșirea progresului ei. Industriași, agricultori, muncitori salariați, meseriași erau chemați, după părerea lui, să se înțeleagă într-o armonie de atunci, veșnic dorită și postulată, — și aceasta pentru o cit mai dreaptă răsplată și prețuire a muncii lor și pentru o cit mai deplină înlăturare a privilegiilor celor pușini și sterpi în goliciumea vieții lor de trintori.

Autor al „Noului Crestinism“, op devenit clasic, Saint-Simon pornia fatiș dela gîndul și grija sa de-a nu împinge clasele sărace ale societății la excese împotriva claselor bogate și ale conducătorilor.

El devenia astfel apostol al unei noi religii sociale, propovăduitor al unui ideal etic, care își găsia în practică desăvîrșirea în disciplina muncii și în moralitatea vieții individului.

Departu cu totul de ideea comunismului, Saint-Simon postula ideea solidarității și aceea a unei răsplatiri individuale, proporționate în raport direct cu munca depusă și cu capacitatea de care se da dovadă în depunerea însăși a acestei munci.

Ideia socialisării mijloacelor de producție, idei eminate socialiste, el o cerea în cadrul redării acestor mijloace de producție în minile celor mai destoinici.

Asadar, postulatul socialist propriu-zis era cu mult atenuat.

El se mărginea în acest fel să constituie arma de luptă, doar împotriva nobilimii leneșe și acaparatoare.

În acest sens predica suprimarea proprietății ereditare. Statul după părerea lui Saint-Simon este în drept să fie proprietar al tuturor bunurilor și are căderea, pentru o cit mai dreaptă satisfacere a cerințelor individuale și pentru o cit mai largă împlinire a dreptății pe pămînt, să împartă aceste bunuri, cum și mijloacele de producție aceloră numai cari singuri sînt în stare a face față necesităților felurite ale unei colectivități.

Orice monopol e astfel înlăturat. El nu poate decurge nici din moștenire, nici dintr'un calcul egoist, individualist la exces, nici din vreo putere sau privilegiu, violent sau exagerat.

Misiunea de căpetenie a unei societăți organizate e totmai de-a înfrina pornirile egoiste și egocen-

trice și de-a le înlocui pe acestea printr'o săvîrșire a unei cit mai echitabile solidarități.

În ceia ce postula astfel, Saint-Simon condamna orice antagonism social. Era dar departe de dinsul ideea oricărui lupte de clasă, sub orice formă ar fi fost ea înțeleasă să fie purtată.

Așa fiind, Saint-Simon nu trebuie să fie considerat, propriu-zis, ca un direct precursor al socialismului științific.

Saint-Simon este și rămîne un utopist, și numai atit.

Intr'adevăr, tot ceia ce a gîndit și scris n'a fost expus în cadrul unor săvîrșiri sociale, rezultat al unor legi strict științifice, obiective.

Căci nici chiar distincția pe care o făcea între așa numitele epoce organizatoare și critice nu putea constitui nimic alta decit o normalizare necesară unor expuneri principiale, iar nici decum nu putea această distincție să servească drept conținut al unor legi naturale, de neînfrînt.

Saint-Simon a îmbrățișat doctrina socialistă sub forma ei doar a unei predice umane. Și n'a acordat rigidității vre-unui sistem valoarea științifică a cunoștinții perfecte a vieții sociale.

Din maldărul de fapte și de idei omenești, el n'a încercat să desprindă nicio lege imutabilă, care, în înlănțuirea obiectivă a unor cauze precise de efecte, de-asemeni precise, să caute să statornicească existența iminentă sau legitimitatea strict științifică a postulatelor socialiste.

Departu de-a imagina un sistem după care viața socială să nu apară decit ca un rezultat mecanic al unei vointe oarbe și independentă de voința umană, Saint-Simon, din potrivă, a acordat, generos, mișcărilor sociale un suflet, fixînd omennirii un ideal, pe temeiul căruia societățile să-și îndrumeze viața lor în chip teleologic.

Iar pentru vremile noastre, care în multe privințe samănă atit de bine vremilor de acum un secol, opera lui Saint-Simon, care înainte de-a fi o carte a unei direcțiuni politice și sociale, e o carte a vieții și a aspirațiilor omenești, ar putea să reprezinte, potrivit unei caracterisări incidentale a d-lui profesor N. Iorga, acea nouă formă de creștinism „desvoltat pe basă morală, pe basă sufletului omenești“, iar nu pe aceia mecanică a „combinațiilor de ore de lucru“.

Firește, odată mai mult am în-

telege nevoia trecerii vieții publice post-belice la o fază a solidarității în cuget și în faptă, cum și la afirmarea unui suflet unitar, organic, rezultat al unor străduințe comune și armonioase.

Izvoare armonioase

(după Gabriele d'Annunzio, del' e Laudi, Libro III-o, Alcione)

*Cinturile mele
sint odraslele pădurilor,
sint odraslete nisipului,
altele ale undelor,
altele ale soarelui,
altele ale vântului.*

*Adinci mi-s cuvintele
cum sint rădăcinile
pământului;
altele-s senine
cum sint firmamentele,
calde ca și vinele
tinere,
aspre ca tușișurile
din druni,
și confuze cum sint norii
de fum;
netede cum e cristalul
muntelui,
tremurind ca frunzele
ae ploș,
umedede ca nările
unui cal in galop,
slabe ca miresmete
care umplu zările...
Sint virgine ca bobocii
florilor,
și nocturne cum e roua
cerului;
sumbre cum sint asfodelii
iacului,
miădioase ca răchita
vadului,
și sint fine
ca o pinză ce păianjenul
a țese 'ntre tulpine...*

Trad de Giuseppe Cifarelli

**Citiți ziarul
Științelor și Călătoriilor**

Henri Focillon

Expoziția de artă românească la Jeu de Paume

Este o cataramă de cordon de aur, un motiv de arhitectură cu turnulețe și creștături, în mijocul căreia se află un enigmatic relief mic, o lebadă cu cap de femeie, Melusina sau Sirena... Mortul întins în fundul gropii de piatră și găsit, într'un mod ciudat, întreg, în gătelile sale de cavaler, supt pământul bisericii domnești, mormintul dinastic, dela Curtea de Argeș, nu ni povestește istoria și întimplările, dar ni sugerează un întreg șir de influențe și chiar o întreagă viață morală. Ea nu e nici germană, nici probabil italiană, ci mai curind franceză, și cred că aici cetesc într'un ornament arhitectonic ca o amintire de flori de crin. Acest Domn, fiul acelor care luptară contra Angevinilor din Ungaria, era tributariului civilizației lor și simțitor la strălucirea sa.

Și nu este un cavaler din Occident Mercea-cel-Bătrîn, reprezentat aproape cu un secol și jumătate mai târziu, dar conform cu vre-un vechi portret dela sfârșitul veacului al XIV-lea în picioare ca un rege, mareț și aspru, într'un costum care ni e familiar, căci este aproape acela al prinților noștri? Este al nostru acest luptător dela Nicopole, acest tovarăș de arme al contelui de Nevers, în cea de-a doua și cea mai desastroasă încercare de cruciată. Odinicară, în timpul unei după-amiezi ploioase, într'o singurătate verde a Carpaților, la intrarea unei strămtori negre, îl văzui pentru întâia oară, reprezentat așa cum îl văd aici, epic și naiv, pe zidul mănăstirii pe care o fundă și care păstrează mormântul său, Cozia.

Din acest frumos pustiu de verdeață și de stîncă, din aceste amintiri nomade, ce sentiment viu se desface și-mi zugrăvește creștinătatea militară a timpurilor vechi, care susțin misiunea sa istorică pînă la chinul lui Constantin Brîncoveanu!

Din biserica episcopală de la Curtea-de-Argeș, a fost desfăcută fresca care se vede aici și acelea care o întovărășesc, ca și pînă la dublul portret al donatorului și al soției sale, Domnul Neagoe și soția sa Despina. Generațiile au trecut, gustul s'a schimbat. Micul model de biserică, pictat pe zid între cele

două figuri pioase, este al celui mai minunat mormînt din Europa dunnăreană, mai asemănător în măreție cu raclele de aur și de smalt ale comori lor mănăstirești decît cu o clădire de piatră înaltă în capiteluri. Cu retușările sale metalice, cu nuanțările de albastru al cerului cu păsările care oferă clopoșele cîntecului vîntului, cu turnurile sale enorme îndesate unele în altele, cu bielșugul de decor, la care au luat parte Georgia, Armenia și Islamul, este minunea unei povești, o fantasmă de Calif, — nu mormînt. Acest Hristos imperial, acești sfinți, acești arhangheli, toți acești eroi cerești sint pazitorii morților.

Ca și vechia biserică domnească, biserica episcopală e un mormînt. Aproape două secole le despart, sufletul românesc, însă numai este același dar luxul Domnilor a ales alte modele. Una desfășură pe zidurile sale o extraordinară liturghie de cortegii, de solemnități, de episoade dramatice, în care severitatea concentrată a geniului teologic al Bizanțului se desface și se potolește ca să se amestece cu viața, unde se îmbogățește cu o gamă armonioasă și vie, în izbucnirea unei renașteri care înzoieste arta mediteraneană în secolul XIII-lea și XIV-lea, dela atelierul Greciei pînă la atelierele Toscaniei; cealaltă, mai vecină cu noi, pare mai veche, mai gravă, mai misterios religioasă, și ca adormită în cereasca toropeală a morții.

Roșul arzător și dulce, verdele tinerelor mlădițe, galbenul de scoarță și de fructe înfloresc în noaptea de vară fonduri albastre, ca în frumoasele covoare oltenesti.

Măreață demnitate a acestor ziduri care răspîndesc pacea pe de-a-supra mormintelor și care decorează visurile celor vii cu eterna primăvară a imaginilor. Astfel se desfășoară ca un cîntec de biserică, pornind pe supt bolți din, voci puternice de oameni, o artă pe care ascetismul n'a distrus-o și care e deschisă la viață.

Adese ori ea e cuprinsă de un tel de căldură secretă, ea dă o patetică violență înțepenirii figurilor de pe icoane, aproape înmormîntate sub un doIU luxos de plăci de argint aurit, bătute 'n cuie de o netațete barbară, și sub funingenea luminărilor, sub un cer fumuriu,

răsună acorduri surde adînci; sfinți ai lui Greco se ridică pe un pămînt nalcinat. Cîte odată pare că surprizi o influență italiană ca în această Pietă, în care, lîngă mama îndurerată, fiind pe Hristos pe genunchi, e altă mamă, cu totul omească, crucifică și ea în inima sa Despina, întinde pe micul său copil mort către Maica Domnului înfostivă. Dar oricare ar fi păzitoarea mormintelor, mîngîietoare miseriiilor și a tristețelor, sau servitoare triumfală și ordonatoare bucuriilor credinței, împrejurul lespezilor de piatră care poartă în caractere slavone numele, victoriile virtuților morților, împrejurul candelor și a evangheliarelor, înaintea sfîntului sfinților aparat de un zid de aur pictura românească nu este o seacă despuiere a genului bizantin îmbălsămată în liniștea mănăstirilor depărtate, ci o explozie puternică și o imagine înaltă a existenței.

Pe zidurile bisericilor moldovenești ea amestecă alături nunții țărănești și strălucirea vie a costumelor cu pompele și cu ierariile paradisului. Și pe răcelele pietrelor de mormînt e același dar care face să apară în broderiile strălucitoare, nu simboluri mortuare sau luxul unui cadavru celebru, ci oameni vii, întregi. Iată-i grupați într-o armonie dinastică și cerească în același timp, lîngă broderii liturgice și podoabe de altar. Liniștea mare și pacea întinsă a credinței alternează aici cu aceste imagini de o vitalitate care te urmărește. Ei fac parte în același timp din ordinea lumii care trece și din ordinea suverană care nu moare, acești oameni, aceste domnițe care împletesc cu podoabă de aur, pe fond de mătășă sau pe fond de cafea, trăsăturile energice ale identității lor pămîntești. Niciodată nu s'au conceput mai surprinzătoare portrete de istorie ca efigiile aurite menite să fie întinse pe mormintele joase, săpate cu inscripții și ornamente arhitectonice.

În această țară de pictori și de cusători, nici un meșter care să poată tăia în piatră reliefuri larg și bine al odihnei eterne. România nu cunoaște morții de marmoră albă cari acopăr criptele din Occident, și nu cunoaște nici acele frumoase pietre de mormînt pe care dalta le-a săpat cu o trăsătură așa de puternică și de bine întinsă, într'un cadru de litere gotice, siluetele goale ale defuncțiilor, poate cele mai admirabile din toate.

Ea îmbracă lespezile funebre, îngropate în pămîntul bisericii, pe

care abia îi întrece, cu o podoabă apăsătoare, înțepenită în marea. Ea răspîndește asupra voevodului înmormîntat ultima splendoare a gloriei sale de Domn pe care n'o închiagă în asorimea rece a pietrei și care pare că păstrează astfel puțin din căldura vie. În umbra umedă a odăilor mortuare zugrăvite cu picturi asemănătoare cu niște apariții, supt un arc de boltă jos, și ca în mijlocul țării morților, cit sînt de ciudate, cit sînt de mișcătoare aceste mari figuri ale Domnilor de altădată!

Ici aurul și purpura se adună, dincolo sînt colorate cu cele mai dulci și mai rare lumini. Aurora întunecată a luptelor și asasinatelor de palat face lui Ieremia Movilă un fel de aureolă teribilă care-l întovărășește în veșnicie. Dar pe umerii săi de aur, de-asupra statuirii sale de aur, obrazul său de satrap bărbos, care face să te gîndești la alergătorii din stepă și la modelele lui Holban sau ale lui Cranaș, fixează cu ardoare, din adîncul liniștii și zăbucirii sale formele celor vii și zbuciumul lor zădarnic. Domnul îmbrăcat polonește și, mai departe, Simlon, fratele lui Ieremia, cu coroana pe cap, în sfîrșit Maria soția lui Ștefan, se succedă în lungul zidurilor, ca niște portrete și ca niște bandiere sub cerul ușor al Parisului. Cum îi trimite gîndul înapoi mănăstirilor lor, pe virful munților, în inima pădurilor! Să ni-o închidem așezată în singurătatea ei, legănată de cîntecul monoton și nasal al egumenului, între pietrele unei biserici de sat, pe această Paleologă care și lăsa micul feud în Crimeea, rest al Imperiului, ca să vină să se mărite cu soldatul aspru, creștin învirșunat în contra Turcului și ca să găsească în țara sălciiilor somnului cel din urmă, sub acest omofor delicat și măreț pe care vulturul de aur al seminției sale s'a așezat pentru ultima oară!

* * *

Și apoi să ne întoarcem. să înținem în România de azi. Între sălile de artă veche și cele care sînt consacrate modernilor, între imaginea Voievozilor morți, întinși pe nura și omul din secolul al XIX-lea, de exemplu portretul însuși al lui Aman, așa de romantic și care ai zice că e un frumos Cousture, nu este o rătăcire de zece ori seculară, și nu sînt el și unii și ceilalți martori a două lumi care nu aparțin acelorași regluri istorice?

Din momentul în care România există ca națiune nu pare că și

p'erde genul antic? Pe măsură ce arheologia și cultura științifică ni dau un trecut venerabil, vedem, printr'un curent contrariu, talentul modernilor căutînd alte discipline, uind maiestrosele lor baze morale ca să se amestece un moment, cu Europa, la sugduiturile fierberilor noastre, la capriciile gustului nostru. În definiția școlii românești contemporane, Orientul-Express nu e un element superior?

Cred că recunosc dela început îndemnări, farmec, motive care ni sînt familiare. Nu sîntem în Franța, cea mai bună, cea mai fină, care a fost vre-odată? Case din vechile noastre orașe bretoane, peisajii din Midi-ul nostru se amestecă cu aspectele unei naturi neînfrînte și aspre. Cimpii întinse catifelate de apusul soarelui. coborîrile la adăpat, trecerea turmelor, pădurile despoiate de toamnă aparțin intimității memoriilor noastre.

Dela Corot la Sisley, pe aceste teme, interpretate în același chip, s'a format sensibilitatea noastră, ei ne-au învățat mai întăiu să prețuim pictura. Oare acolo sînt compatrioții și continuatorii frescelor oltenesti și moldovenești? Se poate ca unul din marii inițiatori ai modernismului românesc, Grigorescu, din care iată un ansamblu de opere pline de amintirile prieteniei franceze, să fi început prin a zugrăvi zidurile unei mănăstiri? Și noi, dacă se pune în mod brusc în față secolul al XIII-lea cu arta vie, noi înșiși avem un contrast violent. Ni trebuie, pentru a ne înțelege, să restabilim ordinea și legătura timpurilor. Dar, pe cînd noi treceam prin nuanțe și grade, pe cînd puneam mai mult de trei secole ca să altoim humanismul latin pe vechiul nostru trunchiu cel sau gotic și să-l dăm flori din seva și parfumul nostru, România, îmbălsămată de regimul fanariot și redată vieții în secolul naționalităților, trece a de-odată dela servitute la libertate, dela inerție la acțiune, dela îmbucătățire la unitate și echilibru, și ieșea deodată din lungul și admirabilul său ev-mediu ca să devină modernă. Dar dela care popor, avea să ceară lecții? Dela acela care, în ultimele amorțiri ale moliștii turcești, la hotarele unui orizont politic fără viitor, nutrise vîntul spiritului său prin filosofii și poezii noastre.

Cu ce emoție descoperim operele lor în bibliotecile boierilor. În fundul satelor pierdute! Ce? Așa de departe? Și totuși Franța era acolo prezentă. Și, după cum se

vede bine prin pictori, influența noastră nu e tiranică și cea ce ni este nouă mai drag, este de a fi iubiți! Veniți la noi Aman, Grigorescu, Andreescu și mulți alții încă. Acestor moștenitori ai vechilor zugrăvi, decoratori ai bisericilor țărănești, Franța nu-l-a cerut să uite: ea n'a abuzat (e om, nu l-a abătut din calea sa prin farmecele ei, ea l-a redat tinerții sale natale și, din nou l-a călăuzit la izvoarele ascunse, la comoara veșnică a simțirii. Supt pădurile din Bas-Breâu, pe malurile riului Oise, Grigorescu, ieșit din mănăstirea Agapia, unde nu făcea decît să reinventeze un itafricanism de formă, învață, lângă Millet și Daubigny, nu procedee, nu un stil, ci prietenia pămîntului, și acel secret al tinereții în care scaldă și în care înfășoară inimile mari. În acest secol plin de revoluții, încălzit de friguri sociale, în acest secol al orașelor, retragerea pictorilor noștri în inima singurătăților răspîndește o pace măreață.

Atunci se naște peisajul românesc, acest peisaj țărănesc așa de poetic.

Ceia ce Franța nu putea să-i dea, este însușirea fiziologică a pămîntului care-l poartă și-l inspiră, este și cea „simțire” care colorează într'un chip așa de pătrunzător locul unde se simte bine, e acea melancolie nedefinită amestecată cu intimitate, care prelungeste în noi, ca o trăsătură de arcuș pe o coardă vibratoare, o emoție al cărui nume nu-l știm. Peisajul acesta este pămînt cu grâu, vie și pășune, dar e și arena călăreților nomazi, este imensul prag deschis către o lume necunoscută, și, nu departe de hotarele tătărăști pe malurile Pontului Euxin, o alianță a Europei celei mai roditoare și mai bine construită cu Asia visurilor fără de sfîrșit. Soarele pe acoperișurile Bucureștilor colorează zăpada fină trosnind de tonuri de „sorbet”. El strălucește în praf sburător pe ulițele Balicului împrejuul minaretelor albe. Este al nostru, căci nici nu volatelizează nici nu înăsprește formele, a căror baze le respectă în ochii noștri, și duce cu el ca un călător care vine de departe melancolie, amintiri și visuri.

Această calitate de afecțiune și de nostalgie, această credință visătoare, această eleganță nomadă, nu se exprimaseră poate pînă atunci decît prin jocuri și cîntece.

Iată-le asociate imaginii naturii și imaginii omului. Pictura peisagiului și a ceea ce se vede într'un peisajiu florile zidului vechiu. ani-

malele care trec, păstorita delicată cu pasul cadențat deschid un nou domeniu acestor daruri frumoase ale poporului, născut aproape de pămînt și care nu se desparte de el.

O Țigancă de Luchian, cu gîtul mic și liber sub cămașa albă, cu obrazul indo-persan, cu pielea aurită sub părul negru, suptre și strălucitor, mai multe portrete femei în de Grigorescu pictate cu dragoste și sprinteneală, cu nu știu ce vioiciune neglijentă, revelează o altă aplecare instinctivă. La acest popor de răboinici și de țerani, cită parte trebuie să se dea femeii! Am văzut-o inventivă în artele populare, piimbînd frumoasele sale mîni pe lucrul de lemn, prin proaspătul labirint pe frunziș țesut. Ea face să se audă, în zilele noastre, prin glasuri ridicate, sonorități bogate și profunde care nu se vor stînge.

Acesta este privilegiul rasetor innalte și acela care, prin tradițiuneascreeță a moștenirii spirituale, ne ajută să distingem mai bine artificioșii unei culturi și calitatea unei civilizații. Chiar cînd femeia tace, ea strecoară din căldura și din pasiunea sa ușoară în simțirea copilului și a omului.

Acei fumători, acei trîndavi visători îndoșii supt propriile lor visuri și capabili de a ni comunica cea mai delicată mărturisire, acei pictori și muzicanți cu degete fine, ei poartă în inimă, în argila însăși din care sînt frămîntați, cea mai frumoasă gingășie.

Un obraz oarecare de femeie, pictat de Grigorescu în intimitatea unei lumini cenușii și aurite, pare modelat, nu de atingerea pictorului, ci de mîngieri fine și vii.

Peisagiul românesc păstrează o grație particulară, Niciodată cineva n'a fost mai bine dăruit ca să deștepte în frumoasele cîmpii ecoul unui sunet adevărat, o armonie adîncă, ca și căldura unui cîntec.

Acord infinit de rar al unei sprinteneli nervoase și al unei liniști desavîrșite, al unui fel de geniu și gînesc care vibrează la toate undele vieții și al maestății lucrurilor naturale. În lungul drumului larg, sămănător cu o urmă nehotărîtă și brăzdată de făgașuri, între căsuțele triste, către fîntina care și ridică cumpăna, ca gestul unui braț către cer, Andreescu merge — țărân de acolo — cu inima plină de o bație melancolică.

Luchian pictează florile așa cum le-ar culege, proaspete, cu totul vii, strălucitoare de soare și de suavități. Dar în curtea plină de țărba a unei mănăstiri, asămănătoare cu

curtea unei ferme, cu arborii, livada, zidul său scund, zid de ascunzătoare, geniul său naște o emoție mai adîncă și mai veche.

Acest cer așa de blind și de senin, acest farmec temperat, această armonie a lucrurilor foarte vechi care supraviețuiesc năruirii anilor cu o existență înceată și scăzută, pirotesc în inima țaranului pe care-l întîlnim odinioară pe drumul Vorneșului, îndreaptă pasul său, se amestecă cu el în poezia bisericilor pictate, cu comoara lor religioasă, cu tîmnia din criptă, cu mormintele lor zugrăvite cu imagini solemne; ele apațin moștenirii rasei.

Încă odată îi aud lunga istorie, răsunînd din sgomotul războiului. În lungul secolelor, Slavul, Ungurul, Tatarul, Turcul sînt la porțile lor și adese ori așezați la vatra lor, nu ca oaspeți, ci ca stăpîni.

Rînd pe rînd se vede infiltrîndu-se în cultura sa proprie tehnica constructorilor sirbi, fastul cavaleriei angevine a Ungariei, propaganda catolică venită din Transilvania sau din Polonia, ondulația genului bizantin, minunatele născociri decorative ale Caucasului, ale Armeniei și ale Persiei. Dar prin această rețea de fire de aur, țesute și nuanțate de influențele cele mai diferite, trăiește urzeala solidă și încîntătoare care-i poartă și-i dă tonul.

Niciodată vre-un popor n'a voit mai cu energie. Unitatea sa politică este cu totul nouă unitatea sa morală este seculară. Expedițiile epice ale marilor Domni l-au dat odinioară mai mult decît odată, largi baze teritoriale: dar acestea sînt capitolele militare ale unei istorii mai adînci și mai întinse. Arta ni oferă o imagine vie și ne face să-i simțim continuitatea.

Nu e numai ecou sau reflex, ci virtute activă. Nu e numai mîngiere, lux și răgaz, ci stăpînirea sufletului prin el însuși, deschiderea darurilor secrete. Sub mîinile maestrilor ele retrăiesc, cîntă încă, ca să ni spună, nu elegantul capriciu al unui om cult, ci conștiința unui vis care nu s'a schimbat, delicata vigoare a unei civilizații care, în cursul secolelor, e capabilă să se reînnoiască fără să se desmîntă.

Henri Focillon

tradus de Ileana Zara

Abonamentele la Universul Literar, Ziarul Științelor Populare și Veselia fiind cu premii se ac numal pe un an și costă 210 lei floarea.

CRONICA

Dreptatea lui Confucius.

Khung-Fu Ceu sau Confucius, cum l-au botezat misionarii catolici, latinisindu-i numele, a fost un simplu comisar de piață într'un firgusor chinezesc. Pe vremea lui viața era grea ca și astăzi. Confucius a isbutit ca, într'o singură săptămână — așa, cel puțin, spune legenda despre el — să țietenească în orașelul său viața în chip neașteptat.

Oamenii, înclinați totdeauna spre basme, la noi ca și la celelalte neamuri, îl înălțară la rangul de zeu sau, mai degrabă, de profet.

Confucius a fost într'adevăr expresiunea reprezentativă a epocii sale, într'o vreme când generalii chinezi se hătăuiau, ca și astăzi, ca să predominesă unii peste ceilalți. El a scris cărți foarte serioase pentru înțeleptirea contemporanilor săi. Toate scrierile sale au fost strinse în cinci cărți mari de către discipolii săi, între cari cel mai vrednic pare să fi fost Meng-Ceu, sau Men-cius cum îl zic Evropenii.

În aceste cărți, Confucius descrie pe oamenii vremii și ni-i înfățișează pe unii cu darurile, pe alții cu păcatele lor, și, lucru foarte curios, cetindu-l pe acest mare profet al Chinei, avem impresia netedă că ne plimbăm prin lumea de azi, că asistăm la aceleași certuri politice și sociale, că vedem împrăștiindu-se peste lume aceleași bucurii și aceleași nefericiri.

Aceasta însemnează că, dacă formele societăților s'au schimbat de-a lungul vremurilor, fondul a rămas însă același, pentru că același pare să fie și sufletul omenesc.

Confucius stăpânește astăzi spiritul omenesc în China, Japonia, partea de Miazăzi a Mongoliei și spre Indiile de Miazănoapte.

Poți fi buddhist, lamaist, tivist sau brahmanist, dar nimic nu te oprește să fii și confucionist în același timp. Doctrina lui Confucius se grefează admirabil pe fondul tuturor credințelor rasei galbene, pentru că ea este mai mult un catechism politic și economico-social decât o evanghelie în înțelesul religios al cuvântului.

Ce-i învață Confucius pe contemporanii săi și pe răstrănepoții acestora?

Îi învață, acum să-și îngrijească trupul și mintea, cum să și cultive pământul, cum să și întrebuințeze viața și timpul în chip folositor,

cum să-și conducă familia, cum să facă politică, cum să cinstească amintirea strămoșilor, pe prinți cum să guverneze, pe popor cum să fie cirmuit.

Iată dreptatea lui Confucius.

Pe temeiul tabelor sale de legi, China a răsbit liniștit prin vîltoarea veacurilor până în zilele noastre, cînd ea îndură aceia ce îndură; poate tocmai din pricină că s'a cam îndepărtat de cel dintău și mai vrednic, de cel mai mare dascăl al ei, de Confucius.

O traducere în românește a cărților lui Confucius ni-ar prinde bine în restrîștea de azi a societății românești.

Multe lucruri bune le-om învăța dela acela care, pe bună dreptate grăiește cînd spune că „pe acela, pe care-l iubește poporul, Dumnezeu îl iubește, iar pe acela, pe care-l urăște poporul, Dumnezeu îl urăște”.

Dar cine se va învrednici să ni-l traducă pe românește, atunci cînd nici Volney n'a fost încă tradus din nou?

Mă gîndesc la pilduitoarele „Ruini” al lui Volney, și înțeleg de cit folos ni-ar fi citirea și a acestei cărți pe românește în ceasurile de acum!

Lumea de astăzi nu se mai gîndește însă la gloria înaintașilor ei. Ea își inchipule, în vremea tuturor paradoxelor, că istoria civilizației se deschide cu pagina ei.

Înainte de ea, preistoria, neantul...

L. I.

Adevărul Literar, nr. 247, din 30 August apare închinat memoriei lui Ioan Slavici cu articole semnate de d-nii M. Sadoveanu, G. Galaction, Dem. Teodorescu, Octav Botez, precum și cu fragmente din opera dispărutului prosator. Articolele tind mai mult să înfățișeze omul și viața lui decât să ni redea o caracterizare precisă și completă a operei. Fugitive și vag sunt aruncate ici și colo fraze care încearcă să fixeze locul lui Slavici în literatura românească.

D-l Octav Botez încearcă o analiză literară a romanului „Mara”. Restul Adevărului Literar conține prosă iscalită de Jean Bart, Elin Pelin, Victor Arad, citeva traduceri.

Găsim o singură poezie, aceea a d-lui V. Demetrius, ceia ce în-

semnă o îndreptare pe drumul selecționării materialului poetic ce se presintă direcției revistei. Prea se publicau până acum poezii multe și slabe, cu subiecte lipsite de orice interes, de-o inspirație slabă, o limbă silită, greoaie și o versificație schiloadă. Evidentă lipsă de gust literar e și publicarea acelor glume „un, doi, trei”, care își pot avea locul în alte reviste decât cele literare.

Literatura română în Germania.

D-na Else Holme-Balsen, o scriitoare din Hamburg, a cărei specialitate e filologia, s'a consacrat studiului literaturii populare românești.

D sa urmărește caracteristicul etnografic al acestei literaturi, încercînd să sintetizeze cunoștințele culese din acest studiu al bogatului folklor românesc, în cîteva lucrări, dintre care una formează teza sa de doctorat.

Dela interesul pentru o parte din literatura românească, d-na Holme-Balsen a trecut la îndrăgirea întregii noastre literaturi populare și culte.

Potrivit acestor simțimiște, d-sa pregătește o antologie a scriitorilor romini moderni, care va cuprinde bucăți în prosă din operele mai multor scriitori: Sadoveanu, Slavici, Agirbiceanu, Vlahuță, Delavrancea, etc.

B.

Cu prilejul deschiderii universităților, *Universul Literar* va apărea într'un număr închinat studenției, care va cuprinde articole literare, studii și cercetări asupra vieții studențești.

Reviste.

Au apărut:

„Neamul românesc pentru popor”, Nr. 17, anul XIII, director N. Iorga, cu articole de d. profesor N. Iorga, I. Gr. Oprisan, N. Andrițoiu, V. Teodorescu-Tincu, etc.

Universul Literar

Cuponul Nr. 21.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CASE. și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă —
Citiți în „Universul” lista premiilor.